

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2016

**Význam myšlienok predstaviteľov
liberálnej ekonomickej školy pre Slovensko
v súčasnosti**

Tomáš Kramarík

18.11.2016

„Na svete sú len dve istoty, dane a smrť.“ Tento významný citát sa pripisuje známej tváre uvedenej na 100 dolárovej bankovke. Istota, platiť dane a odvody a rôzne iné poplatky, platby, vynútiteľné pod hrozbou pokuty až obmedzenia slobody, nenávratné, osoby povinné platiť dane ich niekedy a poslednú dobu cítia hlavne pri čítaní bulvárnych časopisov pri hneve a nepokoja na duši a platby určené rôznymi právnymi normami (kto ich vytvoril, pre koho a vlastne na čo) predstavuje nesmierny vplyv a dopad na široké vrstvy ľudu a občanov. Téma, ktorá zaujíma čím ďalej viac a viac odborníkov, ale aj laikov, ktorí často prichádzajú o svoj majetok, pretože svoje zarobené peniaze vkladajú do rúk politikom a im podobným, ktorí sa týmto prostriedkom správajú nie ako k vlastným, správajú sa pod heslom, kto nekradne, okráda svoju rodinu, správajú sa tak, že sú tu len na „štyri roky“, niektorí menej, správajú sa veru všelijako. Politici sú ako choroba, vyber si lepšiu.

Dane sú jedným z troch hlavných nástrojov štátu, vlády, ktorými priamo zasahujú a ovplyvňujú chod spoločnosti, jeho súkromnú ekonomickú činnosť. Ďalšími nástrojmi sú podľa ekonómov Paula Samuelsona a Williama Nordhousa¹ výdavky, môžeme použiť aj slovo dotácie na nákup určitých statkov alebo služieb a regulácie, nariadenia na usmerňovanie ľudí, čo treba a čo je netreba vykonávať – rôzne licencie a i. Týmto nástrojmi a rôznymi intervenciami všemocného štátu sa spoločnosť a jednotlivci v nej stávajú menej slobodní, často závislí, svoju činnosť vykonávajú v určitých medziach, neslobodne. V tejto práci by som chcel kriticky opísať tému vytvárania menej slobodného človeka a opodstatniť a vysvetliť môj názor na nevhodné zdaňovanie pomocou myšlienok historických liberálnych mysliteľov, ktoré sa nejednoducho naplnili a azda ešte viaceré potvrdia.

Za otca klasickej ekonómie a ekonómie ako vedy sa považuje anglický filozof Adam Smith, ktorého v tejto práci nejde opomenúť. Vo svojom najvýznamnejšom diele Pojednanie o podstate a pôvode bohatstva národov – Bohatstvo národov (k významným dielam patrí taktiež Teória morálnych pohnútok) vysvetlil ako jeden z prvých komplexné poznatky a výsledky zo svojej analýzy tvorby bohatstva, obchodu, výroby, miezd a pod. Teória o „neviditeľnej ruke trhu“ sa stala aj pre laickú verejnosť synonymom pre dielo tohto autora. Pre mňa osobne je najdôležitejšie vysvetlenie tohto pojmu citát zo spomínaného diela, ktorý znie: „To, že na nás každý deň čaká večera, nezáleží od láskavosti či dobroty mäsiara, pivovarníka alebo pekára, ale od toho, že každý z nich sleduje svoj vlastný záujem. Nespoliehajme sa na ich ľudskosť, ale na ich sebeckosť ... Tým, že sledujú len svoj vlastný

¹ Samuelson P., Nordhaus W., Ekonómia, str.294

záujem, slúžia často záujmom spoločnosti účinnejšie, než keby sa o to vedome usilovali.“² Moje vysvetlenie spočíva v tom, že autor spomína vo svojom diele význam a dôležitú rolu slobodného voľného trhu, kde sa stretávajú rôzni ľudia s najrôznejšími potrebami, aby získali statky od druhej strany na uspokojenie svojich potrieb a želaní. Účastníci tohto stretnutia na trhu sa snažia maximalizovať svoje zisky a chcú čo najviac optimálne uspokojiť svoje potreby. Vo svojich prácach definoval základné odborné termíny tvoriacej sa vedy, vysvetlil deľbu práce a špecializáciu a tú pokladal za dôležitý zdroj bohatstva. Treba pripomenúť, že v prácach kritizoval štát a jeho neopodstatnené zásahy medzi účastníkov trhu, kritizoval rôzne intervencie, ktoré ovplyvňovali slobodné trhové správanie sa účastníkov trhu. Pod slovami „neviditeľná ruka trhu“ si ďalej predstavujem akési správanie sa rôznych individualít so slobodným myslením, rozhodovaním a konaním, bez nátlaku a ovplyvnenia úradníka a byrokrata, ponechanie jeho činnosti v absolútnej slobode. Znie to trochu až ako slová libertariána až anarchokapitalistu, ale tento systém si spájam osobne s pojmom „neviditeľná ruka trhu.“ Slovom bez nátlaku a ovplyvnenia myslím hlavne ponechať jednotlivcovi všetky prostriedky, ktoré si zaslúži za tvorbu hodnoty pre iného človeka. Ponechať mu a nevziať jeho nadobudnutý majetok, neskôr možno naakumulovaný kapitál potrebný na ďalší rast jednotlivca, či rast vo výrobe alebo aj rast osobnostný. Myslím, že sám jednotlivec, ak nie je ovplyvnený rôznymi (a ak by nebol ovplyvnený hroznou demagógiou v posledných rokoch) sám najlepšie vie ako použiť svoje prostriedky na uspokojenie svojich potrieb, nepotrebuje radu odborníkov z vyššej štátnej sféry, rôznych byrokratov, politikov, ministrov, poradcov a im podobným. Sám veľký štát sa snaží nás presvedčiť, že sme hlúpi, že nám musí poradiť, že nevieme sami rozumne narábať so svojimi prostriedkami, statkami, majetkom, že on vie najlepšie aké vzdelanie a školstvo nám treba, ku ktorému lekárovi máme ísť po radu, kde šetriť a ako šetriť prostriedky na dôchodok a horšie časy a časy neschopnosti tvoriť hodnoty, štát nás chce neustále presvedčať ako máme žiť. Viem na druhej strane sú tu zástupcovia názorov a myšlienok, že štát je dôležitá a zvrchovaná, legitímna entita. V škole na občianskej náuke nás učia poučky rôznej formy, že štát sa formoval dlhodobým procesom, že najstaršie štáty fungovali už pred Kristom, a i. Definícia, že štát sa sformoval ako politicko-mocenská organizácia. Politická preto, lebo je výsledkom politiky. Štátna moc sa uplatňovala nad všetkými obyvateľmi územia. Všetci tí, ktorí sa trvalo nachádzali na území štátu boli občania. Nútia nás učiť, že štát má základné a nevyhnutné znaky : obyvateľstvo, územie, štátna moc,

² Smith A., Bohastvo národov 2001, str. 16

suverenita. Chcel by som sa pozastaviť pri slove moc. Moc nad kým ? Myslia tým moc ako moc otrokára k svojim otrokom ?

„Človek sa narodil ako slobodný, ale všade je v okovách. Ten, kto sa považuje za pána ostatných, stáva sa väčším otrokom než oni sami“.³ V ďalších riadkoch spomeniem francúzskeho osvietenárskeho filozofa Jean-Jacques Rousseau a anglického filozofa Thomassa Hobbesa. Prvý menovaný, ktorý vo svojich dielach spomína termíny ako prirodzený stav a prirodzené právo neskôr vo svojej knihe - O spoločenskej zmluve spomína kritiku existujúcich vlád sa koncentrujúcej stratu slobody. Zásadným pre jeho pohľad na politiku je dôraz na skutočnosť, že ľudí nejde prinútiť k tomu, aby sa vzdali svojej slobody, ako to navrhoval napríklad Thomas Hobbes, ktorý vo svojich dielach a myšlienkach vyjadruje potrebu, aby sa jednotlivci vzdali aspoň časti svojej slobody v prospech štátu na zabezpečenie poriadku v spoločnosti a ochrana spoločnosti pred vojnou. Toto vzdanie sa svojej úplnej slobody má charakter spoločenskej zmluvy. Hobbesovo najznámejšie dielo je kniha Leviathan (názov od biblickej morskej obludy, ktorá časom požiera všetko živé, žeby ako štát ?), v ktorom popísal spoločenskú zmluvu medzi jednotlivcami v prirodzenom stave a absolútnym vládcom, suverénom. Myslím, že sa treba neustále ponárať do histórie a získavať vedomosti a informácie o tom, ako by spoločnosť ľudí mohla jestvovať a jednotlivci mohli vykonávať činnosti bez tak rozsiahleho aparátu akým je štát.

Ďalšími velikánmi ekonómie, filozofie, ktorí sú spájaný s pojmami ako dane, sloboda, majetok, blahobyť spoločnosti sú predstavitelia rakúskej ekonomickej školy. Oproti nim by som postavil ako súpera predstaviteľa protikladnej myšlienky, keynesianizmu, anglického ekonóma, zakladateľa spomínaného ideového prúdu, Johna Maynarda Keynesa. Je známy predovšetkým ako zástanca vládnej politiky zásahov, podľa ktorej má vláda uskutočňovať fiškálne a monetárne zásahy, intervenovať do hospodárstva tak, aby zmiernila nepriaznivé dopady ekonomických výkyvov (recesii, depresii a rastov). Často je považovaný za zakladateľa modernej makroekonómie. Keynes vo svojom hlavnom diele - Všeobecná teória zamestnanosti, úroku a peňazí (vydaná v roku 1936, v ťažkých pokrízových rokoch, po Veľkej depresii, začala 1929) obhajoval vládne výdaje a vládne investície na naštartovanie ekonomiky a zvýšenie dopytu pomocou týchto vládnych zásahov. Odkiaľ taký obrovský objem prostriedkov získať a použiť na vládne investície – výber daní a zadlžovanie obyvateľstva. Medzi hlavných predstaviteľov, pre mňa dôležitejšej a obľúbenejšej rakúskej

³J.J.Rousseau, O spoločenskej zmluve, str. 27

školy zaradujeme napr. Ludvig von Mises (kniha Ľudské konanie), Murray Rothbard, Carl Menger, Eugen von Bohm-Bawerk a azda najznámejší je Friedrich August von Hayek so svojimi prácami, kde kritizuje centrálnu tlačenie peňazí, a tým ovplyvňovanie množstva a ceny peňazí. Najznámejším dielom Friedricha Hayeka je kniha Cesta do nevoľníctva, kde zásadne hájil právo na súkromné vlastníctvo, ktoré považoval za kľúčový faktor na fungovanie ekonomiky, odmietal zásahy do trhového mechanizmu a centrálnu plánovanie, argumentuje, že zásahy, intervencie, si vyžadujú centrálnu ekonomické plánovanie a že toto vedie ku totalitarizmu. Napriek tomu, že Hayek bol obhajcom slobodného trhu, tvrdil, že štát by mal vytvárať nejakú záchrannú sieť. Hayek do nej zahŕňal minimálny príjem, ale aj štátnu pomoc pri vytváraní sociálneho poistenia. V knihe Cesta do nevoľníctva píše : „ Je isté, že vláda, ktorá sa púšťa do riadenia ekonomických činností, bude musieť použiť svoju moc, aby sa uskutočnil niečí ideál spravodlivého rozdeľovania. Ale ako môže túto moc použiť a ako ju použije ? Akými princípmi sa bude riadiť alebo by sa mala riadiť? Existuje nejaká určitá odpoveď na nespočetné otázky, ktoré vzniknú a na ktoré bude treba svedomito nájsť odpoveď ?“⁴ Bude musieť použiť moc, znova ako otrokár voči neslobodnému otrokovi?

Hlavným oponentom Johna Maynarda Keynesa a ďalším zástancam slobody a fungovania slobodného voľného trhového mechanizmu je predstaviteľ a zakladateľ monetarizmu Milton Friedman. Bol zaniatený liberál, sám seba považoval za libertariána alebo až minarchistu, podľa neho by sa vláda v ideálnom prípade mala sústrediť len na zabezpečenie vonkajšej a vnútornej obrany občanov a tvorbu práva, bol zástancam hesla Laissez-faire – ponechať veciam voľný priebeh, ktoré vyjadruje ekonomickú zásadu aby štát nezasahoval do trhového mechanizmu, hospodárstva a nesnažil sa ho riadiť. Štát sa má obmedziť na rolu garanta bezpečia, majetku a tvorcu arbitra pravidiel, ktorých dodržovanie má od hospodárskych subjektov vymáhať. Napísal diela : Za všetkým hľadaj peniaze, Sloboda voľby, Kapitalizmus a sloboda, v ktorých kritizoval sociálny rozhadzovačný štát, vysoké štátne výdaje. Jeho azda najslávnejší citát znie : Ak federálnej vláde zveríte dozor nad Saharou, do piatich rokov tam bude nedostatok piesku.“ Friedman sa vďaka svojimi názormi a výrokmi radí medzi najväčších mysliteľov, ktorí ovplyvnili aj široké vrstvy spoločnosti, svojimi na pochopenie jednoduchými a štipľavými výrokmi určite neraz pobúrili viacerých etatistov a zástancov zásahov do ekonomiky.

⁴ Hayek, F., Cesta do nevoľníctva, str.100

Slovensko ako súčasť veľkého bloku štátov, naše hospodárstvo, ktoré je podľa viacerých prieskumov veľmi otvorená ekonomika, na ktorú vplýva nespočetné množstvo rôznych stimulov, zásahov, Slovensko ako krajina po roku 1989, ktorej predstavitelia novovytvoreného štátu v roku 1993 chceli vytvoriť akúsi zmiešaninu socializmu a kapitalizmu, teda slobodného trhu a centrálne plánovanej ekonomike, sa musí neustále prispôsobovať tým silnejším, väčším, tým určitým elitám. Občania alebo jednotlivci žijúci v tejto karpatskej kotline sa „viac“ slobodní len tak zo dňa na deň nestanú, nemôžu sa stať, lebo si to nepraje štát. Alebo tie elity ? Viacerí občania sú nespokojní zo stavom našej republiky, sú frustrovaní zo stavu demokracie, vysokej miery korupcie a netransparentnosti pri nakladaní s verejnými financiami, vymožitelnosťou práva a stavom súdnictva, nízkymi mzdami, nízkymi sociálnymi dávkami.... Nie som kráľ ani aristokrat, ale navrhujem na zlepšenie situácie, znížiť dane a odvody, zmenšiť, možno to príde časom – postupne až zrušiť „takmer“ celý štátny aparát. Nezdaňovať a na druhej strane ich ani nepodporovať rôznymi dávkami od výmyslu sveta, nechať ľudí robiť, zo strany štátu ich neobmedzovať, nech im rôzni úradníci nepchajú nos do ich práce, realizácie, životov. Potom keď zrealizujú svoje výrobky a vytvoria hodnotu, niečo príjmu, nezdaňovať ich, ponechať im celý ich príjem prostriedkov, oni sami najlepšie vedia (ak nevedia, dúfam, že sa to časom naučia) ako s nimi narábať, čo s nimi vymyslieť, možno ich akumulovať, tvoriť kapitál, niečo vymyslieť a pod. Myslím, že tvorba kapitálu je nesmierne dôležitá činnosť pre budúcu prosperitu, blahobyt, bohatstvo národa a spoločnosti jednotlivcov. Ako nás učia v škole definíciu kapitálu, že to je odložená spotreba do budúcnosti. Kapitál, taký aký bol, ktorý sa na Slovensku vytvoril od monarchie cez príchod legionárov po Veľkej vojne do vlasti, po znárodnenie po druhej svetovej vojne, potom sa síce nejaký tvoril cez temné obdobie toho „druhého režimu“, ale zrazu sa vytratil“ cez ešte temnejšie obdobie tvorby kapitálovotvornej vrstvy nám určite bude v budúcnosti chýbať. Vysoké daňovo-odvodové zaťaženie a všadeprítomné poplatky, rôzne prekážky v podnikaní, neustále zvyšovanie regulácii, obmedzení, byrokracie a administratívy nepomáha vzniku kapitálu, slobody a nezávislosti jednotlivcov, napomáha už vopred spomínaným elitám. Nieкто môže namietat', že kto by staval cesty, kto by staval nemocnice, čo dôchodok, zdravotné poistenie, atď., ak sa budem môcť slobodne rozhodnúť, koho služby alebo produkty využijem, tak sa slobodne rozhodnem a vyberiem si pre mňa to najlepšie a najoptimálnejšie. Nepotrebujem a nechcem v mojej dohode s druhou stranou žiadnu tretiu osobu – štát. Či je v silách obyčajného ľudu a plebsu niečo zmeniť, ťažko povedať, chobotnica týchto elít má svoje chápadlá rozťahnuté a drží sa svojho postavenia veľmi silno. Som za slobodu. Tak na zdravie a na slobodu.

Použitá literatúra

1. Ekonomía, William Nordhaus, Paul Samuelson, Vydavateľstvo Elita, 2000
2. Cesta do nevoľníctva, Friedrich August von Hayek, Nadácia F.A. Hayeka, 2001
3. O spoločenskej zmluve, Jean-Jacques Rousseau, Kaligram, 2010
4. Bohatstvo národov, Adam Smith, Liberálni inštitut, 2001
5. Zlé peniaze, Juraj Karpiš, INESS, 2015